

ПРАВО І МОРАЛЬ ЯК ЗАСАДНИЧИЙ СВІТОГЛЯД ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО УКРАЇНИ

Ціннісна система правових і моральних відносин, яка крок за кроком будувалася з початку проголошення Акту про незалежність України, на жаль, на сьогодні залишилася як теоретичний доробок науковців і дослідників, які прагнули і прагнуть до формування правової і справедливої держави та побудови громадянського суспільства. Події в Україні останніх місяців засвідчили, що порушення прав людини, закону та засад людської моралі мають не просто масовий, а системний характер як з боку перших осіб у державі, органів державної влади, судової системи, громадських організацій, так і громадян.

Постає одне за одним проблемне питання, а саме: на яких засадах формувати відносини між гілками влади, між державою і громадянином, між державою і громадськими організаціями, між державою і політичними партіями, відносини між людьми в середині країни різних національностей та багато інших, якщо у громадян втрачається довіра до органів державної влади, державного апарату, судової системи, один до одного...

Чи була державна система відносин України міцною з погляду права і моралі, якщо виступ студентської молоді наприкінці листопада 2013 р. зсунув із рейок державну машину і виявив системні фінансові, посадові, корупційні порушення. Згадаємо приклади з історичного минулого: якщо держава зсередини морально деградує, її з'їдає «черв'як» без моральності, правової безпринципності, подвійних і потрійних стандартів, судової вибіркової; не турбується про свою безпеку, то така держава розпадається при перших випробуваннях і стає легкою здобиччю для загарбання іншою державою. Якщо ми живемо в ХХІ ст., де багато говорять про загальнолюдські цінності і європейські стандарти, яких не поспішають дотримуватися власне ті, які їх проголошують у нашій країні, то закони розвитку держави і суспільства та такі фундаментальні засади, як захист і повага до прав, свободи, честі, гідності, репутації людини, непорушність приватної власності, здобутої законним шляхом, гарантованість заощаджень здобутих працею, порядність ведення бізнесу та інші, які напрацьовані століттями, ніхто не скасовував. Тому постає ґрунтовне питання про визначення засад побудови відносин в українському суспільстві і державі, що ми визначаємо як мету статті.

Проблемі теоретичного осмислення правової, соціальної держави, принципів побудови правової системи, формування громадянського суспільства за останні роки присвячена доволі велика кількість праць провідних дослідників з теорії права і держави, а саме: В. Бабкіна, С. Бобровник, С. Гусарева, О. Зайчука, А. Колодія, Л. Луця, Н. Оніщенко, О. Петришина, П. Рабіновича, В. Сіренка, О. Скакун, О. Тихомирова, Ю. Шемшученка та ін.

Наша стаття продовжує низку досліджень з пізнання таких засадних суспільних явищ, як право і мораль, їх співвідношення і взаємодія. Об'єктом дослідження визначимо право і мораль, предметом — суспільні відносини, що ґрунтуються на засадах права і моралі.

Вважаємо, що час глобальних зрушень в історії України, час переходу від однієї влади до іншої, від традиційних до ліберальних цінностей вимагає від науковців переосмислення існуючих уявлень про співвідношення права та моралі, такого переосмислення, яке відповідало б об'єктивно обумовленим процесам підвищення ролі права в житті суспільства, правового закону, що відповідає природним правам людини та вищій справедливості.

Грунтуючись на певних результатах, які були опубліковані [1, с. 90–98], ми при вирішенні проблеми співвідношення та взаємодії права і моралі, питання моральності права зупинимося на трьох рівнях, а саме: теоретичному, структурному і функціональному.

Перший рівень — теоретичний. Теоретико-правові та етичні аспекти аналізу взаємодії моралі і права, на нашу думку, можливо досягнути через пізнання права і моралі як суспільних явищ та важливих теоретичних категорій, дослідження їх природи і сутності, характеристики існуючих наукових теорій джерел їх виникнення та характеристики концепцій їх розуміння.

Другий рівень — структурний. Саме через виокремлення структурних елементів слід відобразити особливості внутрішньої будови права і моралі, а також визначити їх місце у більш широкій соціальній системі як самостійних структурних елементів. Це надасть можливість дослідити право і мораль з погляду їх приналежності до таких важливих систем суспільства, як правова і моральна. Структурно визначити співвідношення права та моралі, встановити єдність, відмінність, взаємозв'язок, взаємодію, взаємовплив.

Третій рівень — функціональний. Цей підхід дасть можливість проаналізувати право і мораль як засоби правового та морального регулювання, визначити їх єдність та відмінність у процесі впливу на регулювання суспільних відносини.

Дамо коротку характеристику кожному рівню.

Теоретичний рівень. Історично склалося таке розуміння моралі: це ідея абсолютної, безумовної цінності людського життя (життя людства і кожної окремої особи). Через її призму осмислюються норми, принципи, ідеали людської поведінки, людського життя, ставлення кожного до інших людей, до природи і світу в цілому, а також до самого себе [2, с. 632].

Мораль прагнення починається на найвищому рівні людських досягнень. Найяскравіші приклади моралі прагнення ми знаходимо у грецькій філософії. «Це моральність Добропорядного Життя, досконалості, найповнішої реалізації людських здібностей» [3, с. 13]. Мораль обов'язку починається на буденному, земному, нижчому рівні людських вимог. Мораль обов'язку «формулює основні правила, без яких неможливе впорядковане суспільство або без яких впорядковане суспільство, що прямує до певних конкретних цілей, не зможе їх досягнути. Це мораль Старого Заповіту й Десяти заповідей. Вона промовляє такими принципами, як “ти не повинен” та — більш рідко — “ти повинен”. Вона не засуджує людей за те, що вони не скористалися нагодами для найповнішої реалізації своїх можливостей. Вона засуджує їх за неповагу до основних вимог суспільного життя» [3, с. 14].

Мораль слід визначити як необхідне надбання будь-якого суспільства, значення якого з кожним поколінням зростає. На думку О. Скаун, мораль — це система норм і принципів, які виникають із потреби узгодження інтересів індивідів один з одним і суспільством (класом, соціальною групою, державою); спрямовані на регулювання поведінки людей відповідно до розуміння добра і зла, підтримуються особистими переконаннями, традиціями, вихованням, силою громадської думки. Мораль має історичний характер, але за всіх часів критерієм моральності норм виступають категорії добра, зла, чесності, порядності, совісті. Мораль охоплює майже всі сфери життя — економіку, політику, право та ін. За допомогою моралі узгоджується поведінка особи з інтересами суспільства, долаються суперечності між ними, регулюється міжособистісне спілкування [4, с. 265].

Мораль — універсальний регулятор, її вплив поширюється на всі або майже всі сфери вчинків та дій людини. Правознавці-теоретики визнають, що мораль (моральність) — це особливий тип нормативного регулювання, який існує у формі сукупності норм і принципів, що поширюють свій вплив на всіх і кожного, втілюють у собі моральні цінності. Більше того, мораль втілює у своїх нормах абсолютні цінності, в силу чого моральні норми і цінності є вищим критерієм поведінки. Саме тому мораль, на думку юристів, правомочна оціню-

вати право з погляду його відповідності вимогам справедливості і моральним очікуванням [5, с. 115–116].

Ми пропонуємо таке розумінні моралі. Мораль — це усвідомлене, тобто засноване на знаннях, досвіді, звичаях суспільне явище, яке формує відчуття прагнення до належного, що впливає із внутрішнього переконання і спонукання віри у справедливість, впевненості панування вищого добра; черпає цю впевненість із розуміння цінностей життя: добра, миру, захисту, збереження та продовження життя задля безпечного майбутнього людського роду.

Отже, можна вважати, що мораль — це моральний стрижень, який поринає глибоко в історичне минуле та підноситься у майбутнє, являє собою остов — непорушний, як належне, що дане людству, щоб не загубитися, не схибити на шляху до розвитку вгору по спіралі життя.

Розуміння права в сучасній науці піднімається на той якісний рівень, наскільки воно проаналізовано, вивчено, усвідомлено, узагальнено, систематизовано вченими-правознавцями. Одним із досягнень теоретичної думки є твердження, що право необхідно розглядати як цілісну систему, яка складається із трьох складових:

Природне право — його називають природним або інстинктивним правом, під яким необхідно розуміти право на життя, свободу, ім'я. Природне право теоретики розглядають як вимогу «правового» характеру, що безпосередньо впливає із життя, із розуму, які багато в чому визначають мораль та звичаї, а також слугують головною підставою оцінки діючого права [6, с. 32]. Природне право опирається на моральну природу людини з притаманною їй ідеєю справедливості і добра та являє собою морально доброякісне право;

Позитивне право, складовими якого є публічне та приватне національне право держави, тобто норми права якого вміщені у законах держави та інших нормативно-правових актах. Позитивне право можливо назвати інституційним правом, тобто правом, що створене державними інститутами влади в процесі розумового мислення, інтелектуального осмислення. Синонімом позитивного права називають термін «об'єктивне право». Об'єктивне (позитивне) право С. Алексєєв називав якимось штучним утворенням на відміну від моралі, звичаїв; постійно існуючим, таким, що має безперервну дію та націлене на вирішення життєвих ситуацій, зовнішнім утворенням, яке існує в державі [6, с. 32]. Позитивне право характеризується як забезпечення користі, тобто вигод, інтересів всіх чи більшості в тій чи іншій державі [7, с. 81];

Міжнародне право як система договірних та звичаєвих норм і принципів, які відображають відносно узгоджену волю держав та регулюють відносини між державами, створеними ними міжнародними організаціями та деякими іншими суб'єктами міжнародного спілкування. Міжнародне право як особлива система не належить до якоїсь національної системи права і не вміщує в собі норми національного права [8, с. 360]. Наука міжнародного права є наукою про мир. Її завдання — зміцнити мир на землі, усунути війну з галузі міждержавних відносин. Мир є володарювання розуму і права [9, с. 210]. Видатний вітчизняний вчений В. Корецький визначив демократичні принципи міжнародного права, а саме: принцип суверенітету, незалежності, територіальної цілісності, невтручання, суверенної рівності, дотримання міжнародних договорів, мирного існування та економічної співпраці та інші, узагальнюючи їх категорією «загальні принципи права» [10, с. 263].

Сучасний рівень теорії права надає можливість визначити право як регулятивну систему, яка має значну соціальну цінність, та яка за допомогою формально встановлених чи закріплених норм (правил поведінки), що відображені у нормативних актах, судових прецедентах, інших формах та забезпечені можливістю державного примусу, впливають на суспільні відносини з метою їх упорядкування, стабілізації або соціально необхідного розвитку [11, с. 386].

Сутність права і моралі — це головна, внутрішня відносно стійка якісна основа права і моралі, яка визначає їх істинну природу та призначення у суспільстві. *Сутність права полягає*

у загальній волі і це характеризує його як суспільне явище, що має вольовий та еволюційний характер. Право розвивається разом із суспільством, є загальним волевиявленням, забезпечує зворотній вплив на суспільство. *Сутність моралі полягає у добрій волі* і це також характеризує її як суспільне явище, що має вольовий і еволюційний характер. Отже, право і мораль є важливими надбаннями суспільства, вони існують об'єктивно, виконуючи дуже важливі соціальні функції. На нашу думку, з плином часу, залежно від змін у суспільному житті, змістовно будуть збагачуватись і деякі соціально значущі життєві цінності, які безпосередньо впливають на формування визначення права та моралі. Хоча їх сутнісний зміст залишиться незмінним — це ВОЛЯ. Загальна воля для права і добра воля для моралі.

Вказаний аналіз надає можливість зробити висновок про взаємозв'язок, взаємозалежність права як вияву загальної волі та владного засобу впливу на суспільство, та моралі як вияву доброї волі, засобу впровадження у суспільні відносини ідей взаємопідтримки, справедливості, міркувань порядності, усвідомленої відповідальності.

Структурний рівень. Поділяємо ідею, що спільність права і моралі впливає з їх структурної характеристики. Тому слушною, на наше переконання, є думка Н. Оніщенко, яка вважає, що «правова система взаємозв'язана із системою моралі» [13, с. 46]. Найбільш обґрунтованими, вважаємо, є визначення структури правової системи як стійкої єдності елементів правової системи, їх зв'язків, цілісності зв'язків елементів із цілим [4, с. 237]; як доцільних зв'язків між елементами, які набувають свого вияву через певну взаємодію [14, с. 110].

Н. Оніщенко, аналізуючи вживання категорії «правова система» у сучасній юридичній літературі, визначає її широкий діапазон, і зазначає, що подолання вузько-нормативного праворозуміння надасть можливість по-новому поглянути на правову систему, розкрити структуру реально існуючої в суспільстві правової системи, її статус, а далі усвідомити, що правове регулювання, соціальне життя права — не просто текст закону, а цілісний і складний соціальний механізм, який залежить не тільки від правових норм, а й від правосвідомості, правової діяльності, правових відносин [13, с. 27].

Отже, можливо дійти висновку про те, що:

1. Системний підхід є методологічною основою дослідження правової системи;
2. Системотворчим чинником виникнення та розвитку сукупності властивостей правової системи є правова діяльність;
3. Система якостей правової системи включає складність, поліваріантність, різноманітність, стабільність, нелінійність як специфічні властивості недетермінованих систем;
4. Системний підхід до аналізу функціонування правової системи дає змогу розглядати її як складний соціальний феномен, а також виявляти головний напрям її формування та розвитку.

Правова система — це цілісне правове утворення, система юридичних засобів, за допомогою яких офіційна влада спричиняє правовий вплив на поведінку людей.

Право — ядро і нормативна основа правової системи, її сполучна ланка.

Вважаємо, що ще не достатньо розробленим залишається аналіз, а відповідно, й визначення структури як правової системи, так і більшою мірою — структури моральної системи.

Структуру моральної системи визначаємо як взаємозв'язок складових, через які реалізуються моральні почуття та уявлення суб'єктів моралі про добро-зло, чесність-ганебність, справедливість-несправедливість тощо, які здатні спричиняти вплив на регулювання суспільних відносин.

Визначивши структуру моральної та правової системи, ми можемо дати їх порівняльну характеристику. Зазначимо, що структуру правової системи можна визначити як автономну єдність елементів правової системи та їх зв'язок із цілим. Структуру моральної системи можна також визначити як стійку єдність її елементів та їх зв'язок із цілим. Вважаємо, що визначальними та об'єднуючими елементами структури правової і моральної

системи є: суб'єкти права і суб'єкти моралі; теорія права (юриспруденція) і теорія моралі (етика); юридична практика і моральна практика; правовідносини і моральні відносини; правова діяльність і моральна діяльність; правове виховання і моральне виховання; правова культура і моральна культура; правосвідомість і моральна свідомість; законність і моральність.

Функціональний рівень. Для розуміння сутності права та моралі необхідно виявити ті їх функції, які вони виконують і які виокремлюють їх у відносно самостійну галузь пізнання. Функції моралі можливо визначити як напрями її впливу на індивідуальну та суспільну свідомість з метою формування шанобливого ставлення до морально-етичних принципів і категорій, а також впровадження їх у реальну поведінку суб'єктів суспільних відносин. Саме функції визначають сутнісні основи права і моралі, їх природу та місце в системі засобів соціального впливу. До основних функцій моралі слід віднести: оцінювальну, пізнавальну, світоглядну, гуманістичну, виховну, охоронну, регулятивну.

Функції права — це основні напрями його впливу на людину і суспільні відносини з метою їх упорядкування. Функції права слід класифікувати на загально-соціальні (гуманістична, організаторська, управлінська, комунікативна, орієнтаційна, оцінювальна, ідеологічно-виховна, пізнавальна або гносеологічна) та соціально-юридичні (регулятивна, охоронна) [4, с. 245].

Аналіз функцій права і моралі та принципів права і принципів моралі та їх співвідношення надає можливість зробити висновок про те, що процес суспільного регулювання набуває осмисленості, цілеспрямованості, соціальної значущості. Функції моралі — це напрями впливу моралі на індивідуальну та суспільну свідомість з метою формування шанобливого ставлення до морально-етичних принципів і категорій, а також впровадження їх в реальну поведінку суб'єктів суспільних відносин. Ці функції певним чином співвідносяться із функціями права як напрямиами правового впливу на суспільство.

Таким чином, в основу розуміння права покладено ідею морально-етичної справедливості, ідею природних прав людини як особи і громадянина. Разом з тим правознавці звертають увагу на те, що моральні норми, принципи, ідеали, вимоги не є правом у юридичному розумінні, а являють собою мораль сьогодення, рівень правосвідомості, демократичні устремління, інакше кажучи — найближчу та необхідну передумову права [15, с. 130].

Отже, право і мораль є засадничим світоглядом для розвитку і функціонування будь-якої держави. Моральна цінність права полягає у тому, щоб стати гарантом справедливого забезпечення прав, свобод, інтересів і потреб людей та їх спільнот в Україні. Моральна цінність права втілює загальнолюдську мораль як явище, що створює певні критерії для розвитку особистості, суспільства і держави. Оскільки механізм морального впливу орієнтований на особу, то моральна цінність права завжди має особистісні аспекти, що розкривають оцінку права особою і його вплив на особу. Засвоєння людиною ціннісних норм людської моралі є умовою практичної реалізації правових норм. Найбільш характерною рисою взаємодії права та моралі є їх зближення, взаємопроникнення, посилення їх узгодженого впливу на суспільство.

У процесі регулювання суспільних відносин виникає якісно нове явище — морально-правовий вплив на особу і суспільні відносини. Право і мораль як складові цього явища, не розчиняючись у ньому та не втрачаючи своїх індивідуальних якостей, у сукупності утворюють соціальну цінність, яка реально існує.

Це активно повинно впливати на діяльність органів держави, юридичну і судову практику, посадовців, їх громадянську позицію та суспільні відносини загалом.

Вважаємо, своєчасно висловити ідею про поєднання сутності права і сутності моралі у єдине змістовне значення і сформулювати її як *загальну добру волю* — це є інтегруючим началом, синтезом співіснування, взаємодії, взаємовпливу права і моралі, що може стати засадним світоглядом для формування нових відносин у державі. Поєднання сутності права і моралі у єдине змістовне значення буде мати позитивне значення для України, яка прагне до

правових, соціальних та демократичних відносин. Саме *загальна добра воля* надасть нового, смислового сенсу у векторі як внутрішніх, так і міжнародних відносин України.

Список використаних джерел

1. *Гетьман-П'ятковська І. А.* Право та мораль: діалектика взаємовідносин / І. А. Гетьман-П'ятковська // Моральні основи права : матеріали Між нар. наук.-прак. конф. (м. Івано-Франківськ, 16 грудня 2010 р.). — Надвірна, 2010. — С. 90–98.
2. *Академічне релігієзнавство* / за наук. ред. А. Колодного. — К. : Світ Знань, 2000. — 862 с.
3. *Лон Л. Ф.* Мораль права / Л. Ф. Лон. — К. : Сфера, 1999. — 210 с.
4. *Скакун О. Ф.* Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. — Х. : Консум, 2001. — 656 с.
5. *Общая теория права и государства : учебник* / под ред. В. В. Лазарева. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрист, 1996. — 472 с.
6. *Алексеев С. С.* Право: азбука — теория — философия: Опыт комплексного исследования / С. С. Алексеев. — М. : Статут, 1999. — 712 с.
7. *Матузов Н. И.* Правовая система и личность / Н. И. Матузов. — Саратов : Изд-во Саратовского ун-та, 1987. — 294 с.
8. *Большой юридический энциклопедический словарь* / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. — М. : ИНФРА-М., 1999. — 790с.
9. *Грабар В. Е.* Война и международное право / В. Е. Грабар // Академічна юридична думка / укладач: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Ін Юре, 1998. — С. 200–213.
10. *Корецький В. М.* «Общие принципы права» в международном праве / В. М. Корецький // Академічна юридична думка / укладачі: І. Б. Усенко, Т. І. Бондарук ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. — К. : Ін Юре, 1998. — С. 261–296.
11. *Венгеров А. Б.* Теория государства и права : учебник / А. Б. Венгеров. — М. : Новый Юрист, 1998. — 624 с.
12. *Лукашева Е. А.* Право. Мораль. Личность / Е. А. Лукашева ; отв. ред. В. М. Чхиквадзе. — М. : Наука, 1986. — 262 с.
13. *Оніщенко Н. М.* Правовая система: проблеми теорії : монографія / Н. М. Оніщенко. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — 352 с.
14. *Протасов В. Н.* Теория права и государства / В. Н. Протасов. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Юрайт-М, 2001. — 346 с.
15. *Теорія держави і права. Академічний курс : підручник* / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрінком Інтер, 2006. — 688 с.

Гетьман-П'ятковська І. А. Право і мораль як засадничий світогляд для майбутнього України

У статті розглядаються такі фундаментальні засади для формування майбутнього України, як право і мораль. Зроблено висновок про те, що моральна цінність права полягає у тому, аби стати гарантом справедливого забезпечення прав, свобод, інтересів і потреб людей та їх спільнот в Україні. У процесі регулювання суспільних відносин виникає якісно нове явище — морально-правовий вплив на суспільні відносини. Поеднання сутності права і сутності моралі у єдине змістовне значення загальної доброї волі буде мати позитивне значення для держави Україна, яка прагне до правових, соціальних та демократичних відносин.

Ключові слова: право, мораль, морально-правовий вплив, загальна добра воля.

Гетьман-Пятковская И. А. Право и мораль как основополагающее мировоззрение для будущего Украины

В статье рассматриваются такие фундаментальные основы для формирования будущего Украины, как право и мораль. Сделан вывод о том, что моральная ценность права заключается в том, чтобы стать гарантом справедливого обеспечения прав, свобод, интересов и потребностей людей и их сообществ в Украине. В процессе регулирования общественных отношений возникает качественное новое явление — морально-правовое воздействие на общественные отношения. Объединение сущности права и сущности морали в единое смысловое значение общей доброй воли будет иметь позитивное значение для государства Украина, которая стремится к правовым, социальным и демократическим отношениям.

Ключевые слова: право, мораль, морально-правовое воздействие, общая добрая воля.

Hetman-Pyatkovska I. Morality and law as a fundamental outlook for the future of Ukraine

The article deals with such fundamental basis for shaping the future of Ukraine as law and morality. Concluded: the moral value of law is to become a guarantor of fair ensuring the rights, freedoms, interests and needs of the people and their communities in Ukraine. In the process of regulation of social relations a qualitatively new phenomenon — the moral and legal impact on social relations. Combining the essence of law and morality in a single entity the meaning of general goodwill, will have a positive value for the state of Ukraine, which seek to legal, social and democratic relations.

Key words: law, morality, moral and legal effect, the total goodwill.

УДК 340.1

*Ольга Євгеніївна Гольцова,
здобувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

НЕТИПОВІ СОЦІАЛЬНІ РЕГУЛЯТОРИ В КОНТЕКСТІ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Сучасний політичний, соціальний, правовий світ зазнає суттєвих змін і трансформацій. Це пов'язано з багатьма причинами і, передусім, з перерозподілом соціального простору між державою та громадянським суспільством. Зрозуміло, що на зламі політичних і правових порядків на перший план можуть виступати нетипові регулятори суспільних відносин, першочерговим призначенням яких є саме упорядкування та унормування суспільних відносин у нових політичних і соціальних реаліях. Показовою у цьому контексті може бути, наприклад, роль революційної правової свідомості як своєрідного джерела права. Втім, без сумніву, це не означає «зміни правил гри» щодо нівелювання традиційних способів і методів соціальної регуляції. Це лише означає демонстрацію додаткових можливостей соціальної регуляції в разі, коли традиційні регулятори (право) не можуть у повному обсязі досягти поставленої мети, а саме: безперешкодно захищати права, свободи і законні інтереси людини в усіх сферах її життєдіяльності.

Нині в сучасному світі швидко виникають нові реалії життя, вирішуються старі проблеми, виникають нові протиріччя. Насамперед, у зв'язку з цим слід звернути увагу на такі явища, як нові загрози фінансовій стабільності, тероризм, війни.

У зв'язку з появою зазначених реалій виникає необхідність правового врегулювання таких ситуацій, існує потреба у виробленні відповідних правових механізмів і реалізації їх на практиці.

Права особи є однією з ключових наукових проблем, які всебічно вивчаються: з філософсько-гуманістичного погляду, в аспекті принципів перебудови правової системи, проведення економічної та культурної політики, боротьби з екологічними загрозами, злочинністю. З удосконаленням системи прав та свобод особи суспільство пов'язує виконання низки внутрішніх, міжнародних та глобальних завдань.

Проблеми реалізації прав особи та, власне, її права мають універсальний характер, вони є предметом дослідження усіх галузей суспільствознавства та низки правових наук, кожна з них визначає певну галузь життєдіяльності людини. Така диференціація забезпечує поглиблене